

УДК 341.4:343.37:(336.743:004.4)

DOI <https://doi.org/10.32782/apdp.v105.2025.19>*К. В. Мануїлова*

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ВАЛЮТ НА СИСТЕМУ МІЖНАРОДНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВІДМИВАННЯМ ГРОШЕЙ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Постановка проблеми. Швидке поширення цифрових валют, зокрема криптовалют, створило значні проблеми для міжнародної системи контролю за відмиванням грошей. Традиційні рамки фінансового регулювання, які призначені для нагляду та управління звичайними банківськими транзакціями, виявилися недостатніми для боротьби зі зростаючою складністю та масштабами незаконної діяльності, якій сприяють цифрові активи. Криптовалюти пропонують високий рівень анонімності, високу швидкість транзакцій і безмежний доступ, створюючи ідеальні умови для відмивання грошей, фінансування тероризму та іншої незаконної діяльності. Ці особливості перешкоджають ефективності фінансових регуляторів і правоохоронних органів у розкритті та попередженні таких злочинів. Незважаючи на зусилля адаптувати існуючі правила боротьби з відмиванням грошей (AML) та знай свого клієнта (KYC), децентралізований характер цифрових валют і використання технології блокчейн представляють унікальні труднощі з відстеженням незаконних транзакцій і дотриманням даних вимог.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До дослідження щодо міжнародного регулювання відмивання коштів зверталися такі українські науковці як: Москаленко Н.В. [1], Орехов М.О, Орехова Т.В. [2], Перепелиця М.О. [3], Сербин Р.А. [4], Юзікова Н. С. [5] та інші.

Метою статті є дослідження впливу цифрових валют на систему міжнародного контролю за відмиванням грошей: міжнародно-правові аспекти.

Виклад основного матеріалу. У всьому світі відмивання грошей є ключовим фактором транснаціональної, серйозної та організованої злочинності. Щороку злочинці отримують величезні кошти від незаконної діяльності, включаючи, серед іншого, торгівлю наркотиками, ухилення від сплати податків, крадіжки, шахрайство та корупцію [6, р. 54].

Безготівкова економіка швидко розвивається завдяки новим формам грошей і новим цифровим платіжним системам. Цифрові валюти, зокрема криптовалют, а також електронні гаманці і мобільні платформи, створюють нові можливості для швидких і зручних фінансових операцій. Це дозволяє знизити витрати на обробку готівки, а також збільшити доступність фінансових послуг для широкого кола користувачів. Водночас цей процес супроводжується новими викликами, зокрема в сфері безпеки транзакцій, захисту особистих даних і регулювання фінансових потоків, що вимагає розробки нових правових норм і технологічних рішень для забезпечення надійності та прозорості цифрових фінансових систем.

Одним з прикладів є цифрова приватна валюта «Libra», яку у червні 2019 року анонсував Facebook, цифрову приватну валюту, що використовує технологію

блокчейн, і «Calibra», її цифровий гаманець. Набір Facebook полягає в тому, щоб зробити кошти легко доступними по всьому світу для будь-кого, хто має мобільний телефон або доступ до Інтернету. Libra вартість буде прив'язана до кошика основних світових державних валют, що робить його стейблкоїном і принципово відрізняється від цифрових валют, таких як біткойн.

Якщо розповсюдити на платформі Facebook (наразі її використовують 1,56 мільярда користувачів), потенційний вплив Libra є значним, і найбільш позитивний вплив, ймовірно, у нерозвинених країнах, де значна частина населення не має доступу до банківських послуг [7, р. 2].

Цифрова валюта Libra може значно змінити фінансову інфраструктуру в країнах, що розвиваються, де багато людей не мають доступу до традиційних банківських послуг. Завдяки глобальній популярності Facebook і його месенджера WhatsApp, ці користувачі отримають можливість здійснювати фінансові операції через свої мобільні телефони, без необхідності відкриття банківських рахунків. Це може значно знизити бар'єри для фінансової інклюзії, забезпечивши доступ до міжнародних платіжних систем, спрощуючи переведення грошей і здійснення покупок.

Проте, запуск Libra також викликав численні занепокоєння серед урядів і фінансових регуляторів. Однією з головних проблем є ризики, пов'язані з фінансовою стабільністю і безпекою, оскільки великі обсяги транзакцій у такій глобальній системі можуть стати вразливими до маніпуляцій або зловживань. Крім того, створення приватної валюти, яка не контролюється центральними банками, ставить питання щодо монетарної політики та здатності урядів контролювати грошовий обіг. Таким чином, хоча Libra має потенціал для змін у сфері глобальних фінансів, її впровадження вимагає ретельного регулювання і погодження на міжнародному рівні, щоб мінімізувати потенційні ризики для глобальної економічної стабільності.

Важливо, щоб банки та інші зобов'язані особи застосовували заходи щодо запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Відстеження фінансової інформації має важливий стримуючий ефект.

Європейська комісія проводить оцінку ризиків, щоб виявити та реагувати на ризики, що впливають на внутрішній ринок ЄС. Європейський Союз прийняв жорстке законодавство щодо боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму (ПВК). Першу Директиву про боротьбу з відмиванням грошей було прийнято в 1991 році з метою запобігання зловживанням фінансовою системою з метою відмивання грошей. Вона передбачає, що зобов'язані особи повинні застосовувати вимоги належної перевірки клієнта під час вступу в ділові відносини (тобто ідентифікувати та перевіряти особу клієнтів, контролювати транзакції та повідомляти про підозрілі транзакції) [8].

Закони ЄС постійно переглядалися з метою пом'якшення нових ризиків, пов'язаних з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму. Законодавча база не лише охоплює ряд сфер, що становлять такі ризики, включаючи віртуальні активи та краудфандинг, але й доповнює інші нормативні акти, такі як регулювання ринків криптовалют (MiCA). Новий Регламент про відстеження переказів

коштів (TFR) забезпечує відстеження переказів криптоактивів і автентифікацію користувачів відповідно до стандартів FATF. Цей регламент має стати важливим кроком у боротьбі з незаконними фінансовими потоками, особливо в умовах зростання популярності криптовалют та інших цифрових активів. Відстеження криптовалютних переказів дозволить розкривати більш точні дані про походження та призначення коштів, що дасть змогу знизити ризики фінансування тероризму та інших незаконних операцій. Однак впровадження таких ініціатив потребує адаптації інфраструктури, розвитку нових технологій моніторингу та тісної співпраці між країнами-членами ЄС, а також з міжнародними регуляторами.

Розвиток цифрових валют, як ми вже зазначали, ускладнив процес міжнародного регулювання та контролю за відмиванням коштів. Сучасний світ постав перед новими викликами та почав активну розробку механізмів, що можуть забезпечити функціонування регулювання за відмивання коштів. Одним із таких механізмів є введення глобальних стандартів для криптовалютних платформ, що дозволяє здійснювати належний моніторинг діяльності та ідентифікацію учасників операцій. Важливим етапом стало ухвалення міжнародними організаціями, такими як FATF (Фінансова група боротьби з відмиванням коштів), стандартів, які вимагають від криптовалютних бірж та інших платформ дотримання принципів «Знай свого клієнта» (KYC) і протидії відмиванню грошей (AML). Це два важливі процеси, які допомагають боротися з незаконними фінансовими операціями та захищають компанії від шахрайства. Ці терміни часто використовують у банках, фінансових організаціях та інших сферах, де проводяться грошові транзакції.

Правила AML передбачають виявлення і запобігання відмиванню грошей, що може включати переведення коштів через серію складних операцій з метою приховування їх незаконного походження. Вони включають в себе моніторинг фінансових транзакцій, перевірку джерела коштів та виявлення аномальних операцій. Організації, які здійснюють фінансові послуги, повинні забезпечити належний контроль за цією діяльністю та своєчасно повідомляти про підозрілі операції відповідним органам.

AML допомагає запобігти незаконному використанню фінансових послуг для відмивання грошей. Це означає, що компанії зобов'язанні вживати заходів для того, щоб їхні операції не сприяли фінансуванню злочинних дій. Наприклад, якщо клієнт намагається здійснити переказ великої суми коштів без чітких пояснень джерела цих грошей, фінансова організація, така як банк, може запросити додаткові документи або тимчасово призупинити операцію щодо перевірки на відповідність законам. Також банки та інші фінансові установи можуть встановити системи моніторингу для відстеження підозрілих транзакцій та своєчасно повідомляти про них відповідні органи, якщо вони вважають, що операція може бути пов'язана з відмиванням грошей або фінансуванням тероризму.

KYC – Know Your Customer, в свою чергу, полягає у верифікації особистості клієнтів, що дозволяє фінансовим установам перевіряти, хто стоїть за певними транзакціями. Метою цієї процедури є спосіб переконатися, що людина, яка користується послугами компанії, не пов'язана із шахрайством чи іншою незаконною діяльністю. Це включає перевірку документів, таких як паспорт або ідентифіка-

ційний код, а також оцінку фінансового стану клієнта для виявлення потенційних ризиків. Цей захід є важливим для запобігання використанню фінансових інструментів для незаконних цілей, таких як ухилення від податків або шахрайство. У результаті ці заходи сприяють зміцненню прозорості у фінансових операціях та створюють безпечніше середовище для чесних користувачів фінансових послуг.

Швидкий розвиток цифрових валют ставить світ перед складними викликами, для регулювання такої діяльності необхідно було запровадити ряд правил. Відсутність таких правил призвела до того, що власники цих криптоактивів піддаються ризикам, зокрема в сферах, на які не поширюються правила захисту прав споживачів. Це також може призвести до значних ризиків для цілісності ринку, включно з ринковими зловживаннями та фінансовими злочинами. Нарешті, відсутність загальної структури ЄС для ринків криптоактивів також означала відсутність довіри користувачів до цих активів (зокрема, для існуючих фінансових установ та інституційних інвесторів), що могло значно перешкодити розвитку ринку в цих активів і призводять до втрачених можливостей з точки зору інноваційних цифрових послуг, альтернативних платіжних інструментів або нових джерел фінансування для компаній ЄС.

Одним з найважливіших кроків стало прийняття Положення про ринки криптоактивів і Положення про переказ коштів. Положення про ринки криптовалютних активів встановлює комплексну та узгоджену основу для регулювання ринків криптовалютних активів у всьому ЄС. Він регулюватиме емітентів криптоактивів і постачальників послуг криптоактивів. Переглянуте Положення про переказ коштів вимагає від постачальників послуг криптоактивів супроводжувати перекази криптоактивів інформацією про ініціаторів і бенефіціарів.

Ці два нові європейські регламенти закладають основу для нової нормативної бази для криптоактивів у ЄС [9]. Вони не тільки покращують контроль за операціями з цифровими активами, а й формують правові рамки для подальшого розвитку індустрії, сприяючи інтеграції криптовалют у традиційну фінансову систему. Водночас, регламентування криптовалютних ринків має велике значення для захисту інвесторів, забезпечення безпеки фінансових операцій та запобігання використанню цифрових активів у незаконних схемах.

Особливу увагу приділено створенню більш прозорих умов для користувачів криптовалют, що дозволяє зменшити ризики, пов'язані з шахрайством та маніпуляціями на ринку. За допомогою цих регламентів можна створити чіткі механізми захисту прав інвесторів, що особливо важливо в умовах, коли ринок криптовалют залишається вразливим до різноманітних спекуляцій та високих волатильностей. Крім того, зміцнення законодавчої бази допомагає підвищити довіру до криптовалютних активів з боку традиційних фінансових інститутів, що є необхідним кроком для їх інтеграції в загальносвітову фінансову екосистему.

Роль регулювання також полягає в підтримці відповідальності учасників ринку, що сприятиме формуванню більш стабільного та ефективного середовища для розвитку криптовалютних технологій і фінансових інновацій. Прийняття таких регламентів дозволяє державам-членам ЄС створювати спільні стандарти для управління криптовалютами операціями та знижувати ймовірність використання

цифрових активів для відмивання грошей або фінансування тероризму. Проте ефективне виконання цих норм вимагає постійного вдосконалення законодавства, оскільки технології блокчейн і децентралізовані фінансові платформи швидко еволюціонують, що вимагає гнучкості та адаптації нормативної бази до нових реалій.

Таким чином, ці регламенти є важливим кроком у побудові стійкої та безпечної криптовалютної інфраструктури, яка зможе ефективно співіснувати з традиційною фінансовою системою, забезпечуючи при цьому відповідний рівень захисту для користувачів і запобігаючи незаконним фінансовим операціям.

Висновки. Отже, слід відзначити, що вплив цифрових валют на систему міжнародного контролю за відмиванням грошей є досить складним процесом, так як існує безліч факторів, які ускладнюють ефективне регулювання в цій сфері. Одним з таких факторів є децентралізована природа криптовалют, що ускладнює визначення та контролювання осіб, які здійснюють транзакції. У той час як традиційні фінансові системи мають чітко визначені суб'єкти, які несуть відповідальність за виконання вимог AML/KYC, у криптовалютних операціях часто важко встановити ідентичність учасників і контролювати рух коштів через численні транзакції, що відбуваються в межах різних платформ та мереж.

Крім того, анонімність і швидкість криптовалютних транзакцій можуть бути використані для ухилення від перевірок, що збільшує ризики для фінансової безпеки. Застосування традиційних методів моніторингу та перевірки інформації, таких як перевірка особистих даних клієнтів та відстеження операцій через банки, стає значно менш ефективним в умовах криптовалют, оскільки ці методи часто не підходять для специфіки цифрових активів. З іншого боку, криптовалюти можуть також допомогти у створенні нових інструментів для боротьби з відмиванням грошей, таких як покращені технології для відстеження блокчейн-транзакцій або використання алгоритмів на основі штучного інтелекту для автоматичного виявлення аномальних або підозрілих операцій. Це дозволяє організаціям і регуляторам ефективніше відстежувати фінансові потоки і виявляти злочинні схеми, навіть у таких складних і динамічних умовах.

Однак для того, щоб міжнародна система контролю за відмиванням грошей змогла ефективно реагувати на виклики, які ставлять цифрові валюти, необхідна тісна співпраця між національними та міжнародними регуляторами, а також розробка єдиного набору стандартів, які могли б враховувати специфіку роботи з криптовалютами та іншими цифровими активами. Це дозволить знизити ризики, пов'язані з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму, а також створити більш стабільну та безпечну фінансову систему в умовах постійного розвитку цифрових технологій.

Література

1. Москаленко Н.В. Світовий досвід побудови системи запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, і фінансування тероризму. *Економіка та управління національним господарством. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. Том 31 (70). № 2. С. 119–123.
2. Орехов М.О., Орехова Т.В., Цифрові валюти у світовій фінансовій системі. Переваги, недоліки, ризики, регулювання. *Економіка і організація управління*. 2020. № 4 (40). С. 27–42.

3. Перепелиця М. О. Проблеми правового регулювання структури національної системи фінансового моніторингу в контексті міжнародних правил та положень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2021. № 49. С. 26–30.

4. Сербин Р. А. Окремі засади взаємодії між державною службою фінансового моніторингу України, суб'єктами державного фінансового моніторингу, правоохоронними, судовими та міжнародними органами під час запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 626–628.

5. Юзікова Н. С. Роль рішень ЄСПЛ щодо забезпечення дотримання міжнародних стандартів у протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. № 6. С. 306–310.

6. Anti-Money Laundering and Counter-Terrorism Financing and Other Legislation Amendment Bill. Explanatory Memorandum. 2019. P. 54.

7. Anti-money laundering in digital currencies. Analysis and recommendations. Transparency International Australia. 2020. 2 p.

8. Директива про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей (91/308/EEC). 1991. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_148#Text.

9. MiCA & TFR: the two new pillars of the EU crypto-assets regulatory framework. URL: <https://www.dlapiper.com/en/insights/publications/2023/06/mica-tfr-the-two-new-pillars-of-the-eu-cryptoassets-regulatory-framework>.

Анотація

Мануйлова К. В. Вплив цифрових валют на систему міжнародного контролю за відмиванням грошей: міжнародно-правові аспекти. – Стаття.

У сучасному світі ми спостерігаємо стрімкий розвиток цифрових валют, зокрема криптовалют, що створює нові виклики для міжнародної системи контролю за відмиванням грошей. Традиційні фінансові механізми регулювання виявляються недостатньо ефективними для боротьби з незаконними операціями, оскільки цифрові активи забезпечують високу анонімність, швидкість транзакцій та глобальну доступність. Ці фактори ускладнюють діяльність фінансових регуляторів та правоохоронних органів.

В результаті активного розвитку цифрових валют виникає необхідність розробки нових стратегій регулювання та контролю за рухом цифрових активів. Одним із ключових напрямків є впровадження більш суворих правил ідентифікації користувачів (KYC – Know Your Customer) та процедур протидії відмиванню грошей (AML – Anti-Money Laundering). Багато країн уже вводять законодавчі норми, що зобов'язують криптовалютні біржі та інші платформи обміну дотримуватись вимог щодо перевірки особистості клієнтів та відстеження підозрілих транзакцій.

Зростання популярності криптовалют та децентралізованих фінансових платформ вимагає розробки нових міжнародних підходів до боротьби з фінансовими злочинами. На міжнародному рівні ведеться активна співпраця між державними органами, фінансовими організаціями та технологічними компаніями для створення глобальних стандартів регулювання, які зможуть запровадити регулювання для забезпечення дієвих механізмів контролю за відмивання грошей у цифровому світі. FATF, ЄС та національні уряди впроваджують механізми, що спрямовані на запобігання відмиванню грошей. Водночас технологічні компанії розробляють інструменти аналізу блокчейну для виявлення підозрілих операцій. Однак децентралізовані фінансові платформи (DeFi) та анонімні криптовалютні транзакції залишаються викликами, що потребують подальшої міжнародної координації та посилення регуляторних заходів.

Ключові слова: відмивання грошей, цифрові валюти, цифрові активи, криптовалюта, міжнародний контроль, міжнародна система, запобігання відмиванню грошей, міжнародне регулювання.

Summary

Manuilova K. V. The impact of digital currencies on the system of international money laundering control. – Article.

In today's world, we are witnessing the rapid development of digital currencies, including cryptocurrencies, which creates new challenges for the international system of money laundering control. Traditional financial regulatory mechanisms are proving to be insufficiently effective in combating illicit transactions, as digital assets provide high anonymity, transaction speed and global accessibility. These factors complicate the activities of financial regulators and law enforcement agencies.

As a result of the active development of digital currencies, there is a need to develop new strategies for regulating and controlling the movement of digital assets. One of the key areas is the introduction of stricter user identification rules (KYC – Know Your Customer) and anti-money laundering procedures (AML – Anti-Money Laundering). Many countries are already introducing legislation requiring cryptocurrency exchanges and other exchange platforms to comply with customer identity verification and suspicious transaction tracing requirements.

The growing popularity of cryptocurrencies and decentralised financial platforms requires the development of new international approaches to combating financial crime. At the international level, there is active cooperation between government agencies, financial institutions and technology companies to create global regulatory standards that will enable the introduction of regulations to ensure effective mechanisms for controlling money laundering in the digital world. The FATF, the EU and national governments are implementing mechanisms aimed at preventing money laundering. At the same time, tech companies are developing blockchain analysis tools to identify suspicious transactions. However, decentralised financial platforms (DeFi) and anonymous cryptocurrency transactions remain challenges that require further international coordination and stronger regulatory measures.

Key words: money laundering, digital currencies, digital assets, cryptocurrencies, international control, international system, money laundering prevention, international regulation.